

شاخصهای تأثیر‌گذار در شهر خلاق در خلق فضاهای تعاملی شهری

(مورد مطالعه: شهر ری)^۱

منیر میرزایی^۲، عباس ارغان^۳، محمدرضا زند مقدم^۴

چکیده

خلاقیت یک اصل اساسی برای انسان بودن و یک منبع حیاتی برای فرد، جامعه و اقتصاد است. جوامع خلاق پر جنب و جوش و دارای اماکن انسانی، پرورش دهنده رشد فردی، درخشان در پیشرفت‌های فرهنگی و تکنولوژیکی، تولید کننده شغل و ثروت و پذیرای تنوع شیوه زندگی و فرهنگ هستند. هدف پژوهش حاضر سنجش شاخص‌های شهر خلاق و میزان اثرگذاری این شاخص‌ها در شهر خلاق است. جامعه آماری پژوهش را تمام شهروندان شهر ری تشکیل می‌دهد که با استفاده از فرمول کوکران ۳۲۲ نفر به عنوان حجم نمونه به صورت تصادفی انتخاب شده است. روایی پرسشنامه با استفاده از کمک کارشناسان و اساتید دانشگاه و پایایی آن به وسیله آلفای کرونباخ محاسبه شده است. مقدار آلفای محاسبه شده برابر با ۰/۸۶ است که نشان می‌دهد عددی مطلوب است. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از آزمون تی تک نمونه‌ای، تحلیل رگرسیون و ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است. نتایج آزمون تی نشان می‌دهد که شاخص کیفیت زندگی با میانگین ۲/۳۰۰، سرمایه اجتماعی با میانگین ۲/۷۴۲، شاخص نوآوری با میانگین ۲/۲۰۱ و شاخص سرمایه انسانی با میانگین ۲/۸۹۰ پایین‌تر از حد مطلوب قرار دارند. نتایج تحلیل رگرسیون نشان داد که شاخص هنجارها و اعتماد اجتماعی با ضریب ۰/۶۷۹ بیشترین اثر در تحقق شهر خلاق دارد. همچنین نتایج ضریب همبستگی پیرسون نشان می‌دهد که بین سرمایه اجتماعی و شهر خلاق ارتباط معنی‌داری برقرار است. واژگان کلیدی: شهر خلاق، فضا، تعامل، سرمایه اجتماعی، شهر ری.

۱. (این مقاله مستخرج از پایان‌نامه دکتری با عنوان نقش سرمایه اجتماعی در شکل‌گیری شهر خلاق، مطالعه موردی شهر ری می‌باشد)

۲. دانشجوی دکتری دانشگاه آزاد واحد سمنان

۳. دانشیار، دانشگاه آزاد واحد سمنان

۴. استادیار، دانشگاه آزاد واحد سمنان

مقدمه

شهر خلاق یک تئوری جدیدی از برنامه‌ریزی راهبردی فضای شهری است. مهم‌ترین ارزش این تئوری محور قرار دادن فعالیت‌های ساکنان شهری در تعالی شهرها و نیل به توسعه پایدار است. البته تئوری شهر خلاق از جغرافیا و تاریخ به عنوان بستر اصلی تحقق خلاقیت شهری غافل نمانده و همواره این مهم را به برنامه‌ریزان شهری گوشزد می‌نماید. این تئوری با تلفیق آموزه‌های متخصصین علوم اجتماعی، جامعه‌شناسی و برنامه‌ریزی شهری نقش متحدکنندگی بی‌ظنیری در نیل به تحول و دگرگونی شهری را بازی می‌کند (امینی قشلاقی، ۱۳۹۵: ۵). شهرها فضاهای ظرفیت هستند و همیشه چرخ‌های حرکت، تمرکز و هدایت انرژی خلاق بشر بوده‌اند (پوراحمد و همکاران، ۱۳۹۵: ۲). فلسفه ایده شهر خلاق این بود که همیشه بیشتر از پتانسیلی که در یک مکان وجود دارد یا ما فکر می‌کنیم، می‌توان از آن استفاده کرد (Redaelli, 2011: 87). ایده «شهر خلاق» که از دهه ۱۹۸۰ به بعد ظهور کرد، تلاشی برای بازسازی شهر در سطح جهانی بود (Ratiu, 2013: 125). در واقع، متخصصین، هنرمندان، محققان و غیره در شهرهایی که محیط‌هایی دلچسب از نظر فرهنگی، اجتماعی، نهادی و اقتصادی داشته باشد، ساکن می‌شوند. در شهر خلاق، گرچه هنرمندان و فعالان در اقتصاد خلاق نقش مهمی را ایفا می‌کنند، اما تنها خلاقیت محسوب نمی‌شوند. خلاقیت می‌تواند از هر منبع و از سوی هر شخصی (که به مسائل به شکل مبتکرانه پرداخته است) باشد؛ مددکار، تاجر، دانشمند، مهندس، مدیر اجرایی و یا کارمند دولت. این دیدگاه از نهادینه شده فرهنگ خلاقیت در چگونگی عملکرد ذی‌نفعان شهری دفاع می‌کند. به این ترتیب، با تشویق قانونی کردن استفاده از خلاقیت و تصور در عرصه‌های عمومی، خصوصی و اجتماع محلی، بانک ایده‌های ممکن و راه‌حل‌های بالقوه برای هر مشکل شهری گسترده‌تر و پربارتر خواهد شد (اقبالی و همکاران، ۱۳۹۴: ۶۴). خلاقیت در شهرها نیازمند ایجاد زیرساخت‌های نرم و سخت شامل زیرساخت‌های ذهنی، شیوه نگرش شهر به فرصت‌ها و مشکلات و فراهم نمودن شرایط مکانی و فضایی پرورش خلاقیت از طریق ساختارهای قانونی و بسته‌های تشویقی است (مختاری ملک‌آبادی و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۶۲). امروزه استعدادها، انگیزه‌ها، تمایلات، رؤیایها و خلاقیت شهروندان به تدریج جای مزیت‌های سنتی شهرها مانند موقعیت مکانی، منابع طبیعی و نزدیکی به بازارها را می‌گیرد. خلاقیت افرادی که در شهرها زندگی می‌کنند یا مدیریت شهری را بر عهده دارند، متضمن موفقیت آن شهر در دنیای آینده است. در واقع مفهوم شهر خلاق را می‌توان رویکردی جایگزین برای احیای شهری و تفکری جایگزین برای نگاه به شهر دانست. به عقیده برخی دیگر رفاه اجتماعی مهم باشد؛ اما باید دانست که نقطه کانونی شهر خلاق، فرهنگ، آموزش، جو یا فضای خلاقیت است. خلاقیت در احیا و توسعه مجدد شهری بسیار مهم است. به عبارتی دیگر شهر خلاق تغییر از تولید کارخانه‌ای به تولید فکری یا خلاق و دوری از رویکرد دولت محوری به حکمروایی یا همکاری مابین دولت، شرکت‌ها و NGO هاست (نیری، ۱۳۹۶: ۲).

ری یکی از نقاط باستانی و تاریخی در مسیر جاده ابریشم می‌باشد که در جنوب استان تهران واقع شده است. سابقه تاریخی و قدمت سکونت در این منطقه به دوره قبل از اسلام بر می‌گردد. در حدود ۳۰۰۰ سال قبل سلوکوس نام «اوربوس» را بر وی نهاد و در زمان اشکانیان به (ارشکیه) تغییر یافت و در زمان ساسانیان به ری تبدیل شد. شهر ری را می‌توان به عنوان یکی از قطب‌های گردشگری استان معرفی کرد که تمرکز جاذبه‌ها و مجاورت آنها با یکدیگر و سهولت دسترسی به شهر بر پتانسیل گردشگری منطقه افزوده است. مهم‌ترین جاذبه شهرستان ری در سطح ملی، آرامگاه شاه عبدالعظیم حسنی است. آتشگاه‌های قدیمی، تپه‌های باستانی، قلعه‌های قدیمی و دیگر مناطق تاریخی از مهم‌ترین دیدنی‌های شهرستان ری به شمار می‌آیند که از قدمت تاریخی و اهمیت فراوان برخوردارند. ری باستان شهری بزرگ بوده که در مسیر جاده ابریشم قرار داشته است و در این جاده علاوه بر بازرگانی، اندیشه‌ها و فرهنگ‌های ملت‌ها و اقوام گوناگون از آن راه به دیگر کشورها منتقل می‌شده، تبادلات فرهنگی از طریق جاده ابریشم مانند تجارت بسیار گسترده بوده و تا سده ۱۵ میلادی به مدت ۱۷۰۰ سال بزرگترین شبکه بازرگانی دنیا بود و ری جزئی از

این جاده به حساب می‌آید. شهر ری بیشترین سرانه کانون‌های فرهنگی و هنری و مساجد را در تهران دارد و آثار باستانی در شهر ری موجود است که در روستاهای منطقه پراکنده می‌باشد. اما مسأله‌ای که در اینجا پیش می‌آید این است که پتانسیل تاریخی و فرهنگی با دیگر شاخص‌های سرمایه اجتماعی و شهر خلاق همچون تکنولوژی و اقتصاد خلاق گره نخورده است. بنابراین اگر شهرری به همین روال سستی ادامه دهد و خود را با شاخص‌های سرمایه اجتماعی و شهر خلاق انطباق ندهد در برابر فرایند جهانی با مشکلاتی مواجه خواهد. امید است که با ارزیابی و تحلیل فرایند سرمایه اجتماعی در شهرری و راهبردهای شهر خلاق، مدیران و برنامه ریزان شهری با توجه به ظرفیت‌های موجود و مزیت‌های رقابتی بتوانند شهر را به این سمت سوق دهند.

هدف پژوهش حاضر سنجش شاخص‌های شهر خلاق و میزان اثرگذاری این شاخص‌ها در شهر خلاق است. این پژوهش در پی پاسخ به این سوالات است. وضعیت شهرری از نظر شاخص‌های شهر خلاق چگونه است؟ آیا بین سرمایه اجتماعی و شهر خلاق ارتباط وجود دارد؟ کدام شاخص بیشترین تأثیر گذاری در شهر خلاق دارد؟

پیشینه پژوهش

وانگ (۲۰۱۶) در پژوهشی به بررسی نقش فرهنگ در برنامه ریزی شهر خلاق؛ تحول یک جامعه منسوخ به یک کانون فرهنگی پر جنب و جوش با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی پرداخته است. نتایج حاصل این تحقیق نشان می‌دهد که طبقه خلاق برای ترویج رشد منطقه ای است. برای جذب و حفظ طبقه خلاق، مراکز / شهرهای خلاق با محیط‌های متنوع و باز اولویت‌های انتخاب بالا هستند. در حالی که هنر و فرهنگ تنها ابزار سرگرمی نیستند، اما ابزار مؤثر برنامه ریزی در جهت ایجاد مراکز/ شهرهای خلاق هستند. کاکویچی^۱ (۲۰۱۵) به بررسی شهرهای فرهنگی خلاق در ژاپن پرداخته است و به این نتیجه رسیده که سیاست شهر خلاق می‌تواند دارایی‌های فرهنگی را افزایش و به تغییر مدل‌های رشد قبلی به یک مدل خدمت‌رسان و پایدار کمک کند؛ که تا حد زیادی وابسته به تولید شده است. این امر به افزایش بازدیدکنندگان و مصرف منجر می‌شود و در نهایت پشتیبانی و نگهداری از توابع شهری برای شهرهای ژاپنی با کاهش جمعیت ضروری است. دورماز^۲ (۲۰۱۵) در مقاله‌ای با عنوان تجزیه و تحلیل کیفیت مکان: خوشه‌های خلاق در سوهو و بیوگلو» به نقش کیفیت مکان‌های شهری در خلاقیت شهری پرداخته و در یک مطالعه تطبیقی میزان خلاقیت شهری شهر سوهو در حومه شهر لندن را با شهر بیوگلو در حومه استانبول را بر حسب شاخص‌هایی از قبیل؛ مشخصات طبیعی، موقعیت، کاربری اراضی، فرم شهری، مشخصات بصری، مشخصات فرهنگی- اجتماعی، مشخصات ادراکی و مشخصات ارگانیکی شهر مورد بررسی قرار داده است. شاول^۳ (۲۰۱۴) در مقاله‌ای تحت عنوان «برنامه فضاهای شهر ملبورن؛ بازبینی شهر خلاق (اگرچه پس از آن کامل نیست)» دریافته است که کاهش دسترسی و قیمت را از فضای داخلی شهر برای تولید فرهنگی به عنوان مسائل مهم ملبورن در سال ۲۰۰۰ مشخص شد. برنامه فضاهای خلاق در شهر برای جبران این مسائل با ارائه فضاهای مقرون به صرفه برای استفاده خلاق در بخش‌های دولتی و خصوصی طراحی شده است. با استفاده از فضا، برنامه دسترسی به فضای استودیو مقرون به صرفه بلندمدت می‌دهد و به‌عنوان بخشی از بزرگترین برنامه هنر هر دولت محلی در استرالیا، حفظ ملبورن به‌عنوان یک مکان تولید فرهنگی و همچنین مصرف، کمک می‌کند. ارباب^۴ (۲۰۱۱) در پژوهشی به بررسی عملکرد سرمایه اجتماعی در تحقق توسعه پایدار در شهر زاهدان با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی پرداخته است. در نتایج این پژوهش آمده است که شهر زاهدان به عنوان مرکز استان سیستان و بلوچستان ایران و دور از پایتخت آن قرار دارد که به دلیل موقعیت مرزی

۱ - Kakiuchi

۲ - Durmaz

۳ - Shaw

و هم مرزی با کشور ناامن پاکستان از لحاظ شاخص های فرهنگی، طبقات ناامنی اجتماعی و قومیت ها، بی ثباتی اقتصادی ریسک بالای سرمایه گذاری مالی، نرخ بالای جرم و جنایت و قاچاق مواد مخدر وضعیت بدی دارد. مهاجرت پناهندگان پاکستانی، حس تعلق پایین و ... این منطقه را به حاشیه رانده است. همه این مشکلات تحقق سرمایه اجتماعی در راستای توسعه پایدار را به تأخیر انداخته است.

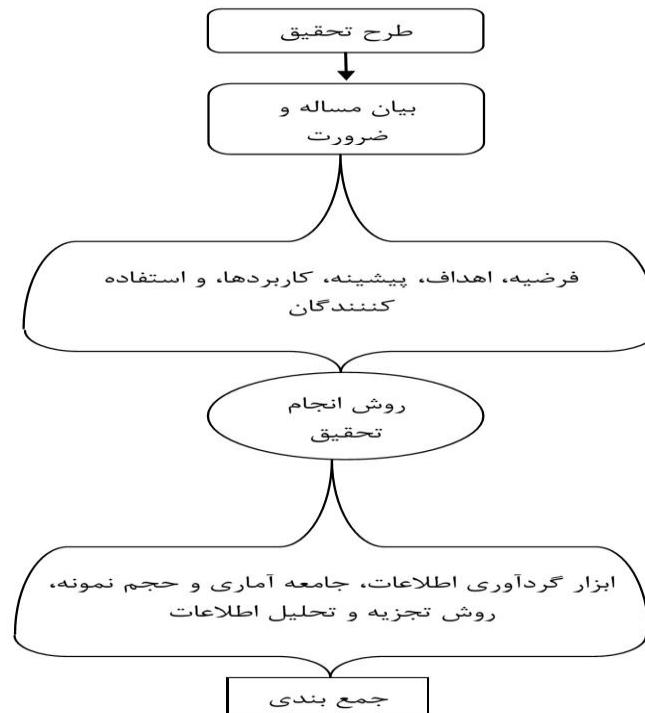
نیری (۱۳۹۶) در تحلیلی بر شهر خلاق و بررسی تطبیقی شاخص های آن پرداخته و به این نتیجه رسیده است که در میان مناطق پنج گانه شهر زاهدان به لحاظ شاخص های شهر خلاق تفاوت معنی داری وجود دارد. بطوریکه منطقه پنج و یک به ترتیب با میانگین (۲/۸۸) و (۲/۸۱) در رتبه ی اول و دوم و منطقه چهار و سه به ترتیب با میانگین (۱/۸۵) و (۱/۷۰) در بدترین وضعیت قرار دارند. همچنین، نتایج آزمون تی تک-نمونه ای نشان می دهد از میان شاخص های مورد بررسی، بدترین وضعیت را شاخص مشارکت با میانگین (۱/۸۳) و شاخص سرزندگی فضاهای شهری با میانگین (۲/۲۰)، داشته اند. سرور و همکاران (۱۳۹۵) در مطالعه ای به تحلیل کارایی محلات شهری از لحاظ شاخص های شهر خلاق پرداخته اند و به این نتیجه رسیده‌اند در بین محلات سیزده‌گانه شهر بناب به ترتیب محلات ۶، ۱، ۳ و ۱۲ بالاترین میزان کارایی با سطح عملکرد عالی و محلات ۳، ۷ و ۸ به ترتیب با کمترین میزان کارایی با سطح عملکرد ضعیف از لحاظ شاخص های شهر خلاق هستند. رستگار خالد و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهشی به بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و هویت ملی در شهرهای کرمانشاه و جوانرود با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی پرداخته‌اند. نتایج حاصل از این پژوهش نشان می دهد که میانگین سرمایه اجتماعی برون‌گروهی در شهر کرمانشاه (۴۸/۶۵) بیشتر از شهر جوانرود (۳۲/۲۸) است و برعکس میزان سرمایه اجتماعی درون‌گروهی در شهر جوانرود (۴۹/۶۷) بیشتر از شهر کرمانشاه (۳۱/۳۶) است. جوادزاده اقدم و علوی (۱۳۹۵) در پژوهشی به تحلیل تطبیقی نقش سرمایه اجتماعی در پایداری محلات نارمک و یوسف‌آباد با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی پرداخته‌اند. نتایج حاصل از این پژوهش نشان می‌دهد که رابطه‌ای مستقیم و معناداری بین متغیر سرمایه اجتماعی و پایداری محله‌ای وجود دارد. ملکی و همکاران (۱۳۹۴)، در مطالعه ای به اولویت‌بندی شاخص های شهر خلاق پرداختند و به این نتیجه رسیده‌اند که شاخص سرمایه اجتماعی با امتیاز ۰/۲۹۶ رتبه اول و شاخص تکنولوژی با امتیاز ۰/۲۵۰ دارای رتبه دوم که امتیاز بالاتری نسبت به دیگر شاخص ها دارند.

مبانی نظری

واژه خلاقیت در لغت نامه دهخدا خلق کردن، آفریدن و به وجود آوردن معنا شده است. خلاقیت در ساده‌ترین سطح به معنای پدید آوردن چیزی که قبلاً وجود نداشته است. خلاقیت محصولی از ایده‌های جدید تخیلی است که شامل نوآوری رادیکال و یا راه‌حلی برای یک مشکل و همچنین یک فرمول رادیکال از مشکلات است (پوراحمد و همکاران، ۱۳۹۵: ۴). خلاقیت واژه‌ای کلیدی است که منجر به تفکر راهبردی نیز می‌شود. ویژگی اصلی خلاقیت این است که می‌تواند تفکر و عملکرد سنتی را از خود دور سازد. به نظر برخی روان‌شناسان، خلاقیت ترکیبی است از قدرت ابتکار، انعطاف‌پذیری و حساسیت در برابر نظریاتی که یادگیرنده را قادر می‌سازد خارج از نتایج تفکر نامعقول به نتایج متفاوت و مولد بیندیشد که حاصل آن رضایت شخص و احتمالاً دیگران خواهد بود (بشیر بنائم، ۱۳۹۰: ۳۴). خلاقیت فعلیتی است که پس از یک تصور ذهنی صورت می‌گیرد. تا زمانی که فعالیت اجرایی انجام نشده باشد، خلاقیت نامیده نمی‌شود و وقتی مسأله به طور عینی حل شد و حل آن مورد قبول قرار گرفت و نیز ویژه بودن آن کشف شد، خلاقیت نامیده می‌شود (فدایی، ۱۳۹۴: ۲). خلاقیت عاملی چند وجهی، منبعی برای نوآوری است، اما همچنین مزیتی رقابتی است که با فرهنگ و قلمرو پیوند دارد و عاملی برای توسعه و جذب صنایع خلاق است (لطفی و همکاران، ۱۳۹۵: ۶). خلاقیت انسان و استعداد او به عنوان سرمایه انسانی خلاق در نظر گرفته می‌شود. این سرمایه انسانی خلاق به عنوان یک منبع نامحدود و همچنین به عنوان محرکه اصلی رشد اقتصادی تلقی می‌گردد که رقابت

شهرها، مناطق و کشورها به طور فزاینده‌ای به جذب، حفظ و پرورش افراد مستعد، به عنوان مثال نخبگان خلاق وابسته است (زنگنه شهرکی و همکاران، ۱۳۹۵: ۷۱). شهرها به طور قابل توجهی زیرساخت‌های فرهنگی و اقتصادهای خلاقشان را در دو دهه گذشته سرمایه‌گذاری کرده‌اند (Comunian, 2011: 1157). شهر خلاق به‌عنوان یک روش راهبردی در عرصه تفکر، برنامه‌ریزی و اجرای طرح‌های شهری مطرح شده است. با توجه به تغییرات بسیار عمیقی که در محیط شهر در حال وقوع است خلاقیت مسئولین، صاحبان مشاغل، ساکنین شهر یک عامل حیاتی در حل بسیاری از مسائل شهر به شمار می‌روند. همچنین این رویکرد به چگونگی ورود خلاقانه شهروندان به عرصه‌های مختلف مواجهه با مسائل مرتبط با شهر می‌پردازد. از جمله ویژگی‌های عمومی شهر خلاق این است که مکانی جذاب برای کار کردن و زندگی شهروندان خود (خصوصاً نسل جوان)، مکانی جذاب برای گردشگران (صنعت توریسم)، توانمند در شکوفایی بخش‌های مختلف اقتصادی (از راه به‌کارگیری فناوری و مدیریت صحیح آن) و همچنین مرکز جذب بنگاه‌های مختلف نو ظهور (خوشه‌ها و مراکز تحقیقاتی به ویژه در زمینه فناوری برتر) می‌باشد (مختاری ملک-آبادی و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۰۶). شهر خلاق ابتکار جدیدی برای گذار شهر از حالت ایستایی به تکامل داشته و توجه توأمان به فناوری، زیرساخت‌ها، بخش‌های تولیدی و منابع انسانی را تأکید می‌کند (Vickery, 2011: 4). شهر خلاق به‌عنوان استراتژی امیدبخشی برای ساکنان شهرهاست که کمک می‌کند آن‌ها تصورات ذهنی خود را پرورش دهند، استعدادهای خود را شکوفا سازند و در نهایت شهر خود را به‌طور اساسی بسازند و زمینه توسعه شهری را فراهم آورند (مختاری‌ملک‌آبادی و همکاران، ۱۳۹۴: ۲۶).

سرمایه اجتماعی یک رویکرد و نگرش نوینی را برای دستیابی به ابعاد مختلف توسعه مطرح کرده است. مفهوم سرمایه اجتماعی را در سال ۱۹۲۰ شخصی به نام هانی فن از دانشگاه ویرجینیای غربی مطرح کرد. از نظر وی افراد از طریق روابط شخصی می‌توانند نیازهای اجتماعی و انگیزه‌هایی مانند خوش‌مشربی، تصدیق و پرستیژ را برآورده نمایند (Wooicock&Narayan, 2016: 54). سرمایه اجتماعی را می‌توان به‌عنوان سرمایه‌گذاری و استفاده از منابع نهفته در دل روابط اجتماعی برای نیل به منافع مورد انتظار تعریف نمود. به‌عبارت‌دیگر سرمایه اجتماعی مجموعه هنجارهای موجود در سیستم‌های اجتماعی است که موجب ارتقای سطح همکاری اعضای آن جامعه شده است و موجب پایین آمدن سطح هزینه‌های تبادلات و ارتباطات می‌گردد (افشانی و شیرینی محمدآباد، ۱۳۹۶: ۷). سرمایه اجتماعی یک مفهوم جامعه‌شناختی است که به‌طور فزاینده‌ای توسط دانشمندان علوم اجتماعی مورد استفاده قرار گرفته است (Van Rijn et al, 2013: 45). از میان نظریه‌پردازان معاصر، پیر بوردیو اولین تحلیل سیستماتیک از سرمایه اجتماعی را انجام داده است، اما چون فرانسوی‌زبان بوده و در حوزه زبان انگلیسی خیلی به آثار او توجه نمی‌شد، این نکته از قلم افتاده است. او در فرضیه سرمایه فرهنگی که در سال ۱۹۷۳ تنظیم و ارائه گردید، بر تأثیر خاستگاه اجتماعی خانواده‌ها بر عملکرد تحصیلی تأکید داشت که این خاستگاه یک منبع فرهنگی، به بچه‌ها در ورود به مدارس است (شایان و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۷).

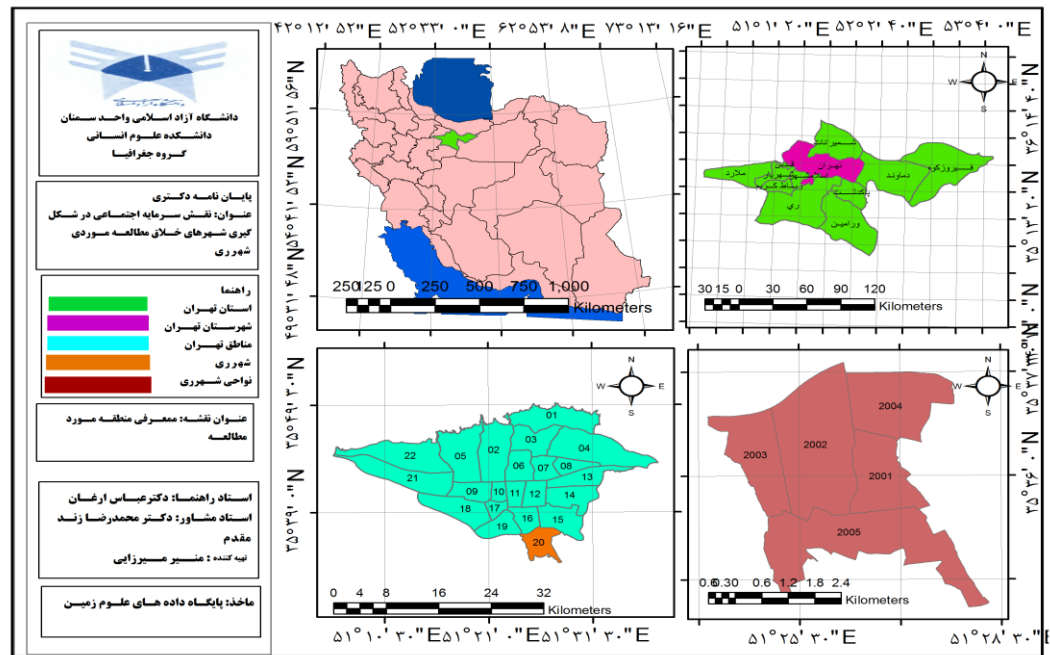
شکل ۱: چارچوب نظری تحقیق

روش شناسی پژوهش

پژوهش حاضر، از نظر هدف کاربردی و از نظر روش، توصیفی-تحلیلی می‌باشد. اطلاعات مورد نیاز برای انجام پژوهش به دو روش مطالعات اسنادی و مطالعات میدانی صورت گرفته است. جامعه آماری پژوهش را تمام جمعیت شهر ری که در سال ۹۵ برابر ۳۴۹۷۰۰ بوده است تشکیل می‌دهد که با استفاده از فرمول کوکران حجم نمونه ای به تعداد ۳۲۲ نفر به صورت تصادفی ساده انتخاب شده است. پس از اینکه روایی پرسشنامه با استفاده از نظرات متخصصان تأیید شد، برای سنجش میزان پایایی پرسشنامه از روش آلفای کرونباخ استفاده شده است. در واقع، آلفای کرونباخ نشانگر انسجام درونی و همسازی داخلی گویه‌ها به شمار می‌رود. در این پژوهش، مقدار آلفای محاسبه شده ۰/۸۶ می‌باشد. بر این اساس می‌توان گفت که دقت لازم برای احراز پایایی سازه‌ها در پرسشنامه به‌کار گرفته شده و گویه‌های طراحی شده برای سنجش شاخص‌ها با یکدیگر همبستگی درونی دارند. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون تی تک نمونه ای، تحلیل رگرسیون و ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است.

محدوده مورد مطالعه

شهر ری یکی از شهرستان‌های استان تهران می‌باشد که از شمال به شهرستان تهران، از جنوب به شهرستان قم، از مشرق به شهرستان‌های پاکدشت و ورامین و از مغرب به شهرستان‌های اسلام‌شهر، رباط کریم، زرننده محدود می‌گردد و مساحت آن بالغ بر ۲۲۹۳ کیلومتر مربع است. شهر ری مرکز شهرستان ری است که بین مختصات جغرافیایی طول جغرافیایی ۵۱ درجه و ۲۶ دقیقه و عرض جغرافیایی ۳۵ درجه و ۳۶ دقیقه واقع شده است. مختصات جغرافیایی شهر ری در حرم حضرت عبدالعظیم (ع) ۳۵ درجه و ۳۵ دقیقه و ۴۵ ثانیه عرض شمالی و ۵۱ درجه و ۲۶ دقیقه و ۱۵ ثانیه طول شرقی است.

شکل ۲. معرفی منطقه مورد مطالعه

شاخص های شهر خلاق و سنجش هر یک از آنها در شهری

به منظور ارزیابی و سنجش شاخص های سرمایه انسانی، نوآوری، سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی در شهری از آزمون تی تک نمونه ای استفاده شده است. جمع آوری داده ها با استفاده از پرسش نامه دارای جهت مثبت و طیف پنج گزینه ای لیکرت (۵ تا ۱) صورت گرفته است. بنابراین هرچه میانگین هر یک از شاخص ها از حد وسط که در طیف لیکرت ۳ است کمتر باشد بیانگر وضعیت نامطلوب شاخص های مورد نظر است و هرچه میانگین هر یک از این شاخص ها از حد وسط بالاتر باشد بیانگر وضعیت مطلوب موضوع مورد نظر است. در این آزمون اگر مقدار سطح معناداری یا sig از ۰۰۵/ کمتر باشد بیانگر این است که می توان میانگین حاصل از نمونه را به کل ساکنان آن منطقه تعمیم داد و برعکس.

سرمایه انسانی

برای سنجش سرمایه انسانی در سطح ذهنی و عینی در شهری از گویه های تعداد فرهیختگان و هنرمندان، تعداد دانشجویان، شاغلان دارای تحصیلات عالی، تعداد نخبگان علمی، مهاجرین وارد شده برای تحصیلات عالی و میزان تراکم جمعیت استفاده شده است.

همان طور که در جدول شماره ۱ مشاهده می شود از مجموع ۶ گویه شاخص سرمایه انسانی ۳ گویه آن سطح معناداری بالای ۰۰۵/ می باشد و ۳ گویه کمتر از ۰۰۵/ است. از آنجا که زمانی می توان بر طبق آزمون تی تک نمونه ای نتایج بدست آمده را به کل جامعه آماری تعمیم داد که مقدار سطح معناداری کوچکتر از ۰۰۵/ باشد. بر همین اساس نتایج بدست آمده بر طبق جدول ۱ نشان می دهد که نتایج بدست آمده برای دو گویه تعداد فرهیختگان و هنرمندان و شاغلان دارای تحصیلات عالی را نمی توان به کل جامعه آماری مطابقت داد؛ ولی چهار گویه تعداد دانشجویان، تعداد نخبگان علمی، مهاجرین وارد شده برای تحصیلات عالی و میزان تراکم جمعیت را به کل جامعه تعمیم داد. نتایج آزمون تی برای این ۴ گویه نشان می دهد گویه میزان تراکم جمعیت با مقدار میانگین ۳/۸۲ بالاتر از حد مطلوب و بیشترین میانگین را به خود اختصاص داده است. همچنین گویه تعداد نخبگان علمی با مقدار میانگین ۲/۰۶ کم ترین

میانگین را به خود اختصاص داده است و در سطح نامطلوب ارزیابی شده است. در مجموع با توجه به سطح معناداری بالای ۰/۰۵ شاخص سرمایه انسانی در شهر ری را نمی‌توان به تمام جامعه تعمیم داد و همچنین نمی‌توان عنوان کرد که شاخص سرمایه انسانی در شهر ری مطلوب و یا نامطلوب می‌باشد.

شهر خلاق موضوع جدیدی در حوزه مطالعات شهری است که توسط جامعه شناسان، مردم شناسان، اقتصاددانان و جغرافی دانان مورد تاکید قرار می‌گیرد. در این مبحث شهر به عنوان محل شکل‌گیری خلاقیت، دانایی، صنایع خلاق و اقتصاد دانایی محور مطرح است؛ از آنجایی که محور توسعه دانش بنیان، سرمایه‌های انسانی نوآور و خلاق است، بنابراین شهر باید ویژگی‌هایی داشته باشد که بتواند سرمایه‌های انسانی خلاق و مستعد را جذب و حفظ نماید. متغیرهای زیادی لازم است که یک شهر بتواند به جذب سرمایه‌های انسانی مورد نظر برای تبدیل به شهر خلاق دست یابد. زیربنای اصلی شهر خلاق بر این باور بنا شده که مردم عادی می‌توانند رقم‌زننده اتفاقات غیرعادی فرهنگی و هنری باشند؛ در نهایت باید دقت کنیم که سیاست‌های کلان اجرایی در دستیابی به شهر دانش و خلاقیت را می‌توان با راهکارهایی همچون توانمندسازی ساکنان و تقویت بنیه اقتصادی خانوارها از طریق ایجاد شرایط برای فعالیت‌های اجتماعی و اقتصادی و فعالیت تجاری، اعمال سیاست‌های تشویقی جهت تقویت عملکردهای اقتصادی مورد نیاز و دارای ظرفیت توسعه خلاقانه در بافت شهری، شناسایی نیازهای ساکنین و استفاده کنندگان و اولویت بندی آن‌ها، توجه به مکان‌های تعامل غیر رسمی و ایجاد و توجه به مراکز اجتماعی خلاق به جای مراکز محله قدیمی، پیش‌بینی نیازهای مرتبط با جمعیت جوان به خصوص در ارتباط با اوقات فراغت و فعالیت‌های دانش بنیان، پیش‌بینی عرصه‌هایی برای مراسم و فعالیت‌های ویژه شهروندان، استفاده از هنرمندان و نمود هنرهای ایشان در منظر شهری، پرهیز از استقرار کاربری‌هایی در بدنه‌هایی که نقاط خاموش و غیر فعال بوجود می‌آورند، پیش‌بینی کاربری‌های خدماتی که متضمن تداوم خلاقانه شهروندان باشد، استفاده از فضاهای بایر برای احداث پارکینگ عمومی و خصوصی در بافت شهری، ایجاد ارتباط صنعت و مدیریت شهری با دانشگاه‌ها و ارزش‌گذاری به نوآوران، ارزیابی و استفاده از نظرات و دانش محلی، خواسته‌های مردم در تصمیمات برای بهسازی و نوسازی و عواملی از این قبیل می‌توانند در تحقق شهر خلاق به عنوان سرمایه‌های انسانی اثرات مثبت و مفیدی داشته باشند و در نهایت باید دقت کنیم که در عصر نوین صنایع فرهنگی و خلاق نقش پررنگی در اقتصاد شهرها دارند و سرمایه انسانی یا خلاق در شهر دانش و خلاق به عمده‌ترین عوامل موثر بر تولید تبدیل شده‌اند.

جدول ۱. سنجش شاخص سرمایه انسانی در شهر ری با استفاده از آزمون تی تک نمونه ای

گویه‌ها		میانگین آزمون = ۳			با ضریب اطمینان ۰/۹۵	
میانگین	مقدار t	سطح معناداری	اختلاف میانگین	حد پایین	حد بالا	
۲/۸۸	-۰/۹۲۴	۰/۳۶۰	-۰/۱۲۰	-۰/۳۸۱	۰/۱۴۲	تعداد فرهیختگان و هنرمندان
۳/۴۰	۳/۰۵۵	۰/۰۰۴	۰/۴۰۰	۰/۱۴۳	۰/۶۶۱	تعداد دانشجویان
۲/۹۶	-۰/۳۸۹	۰/۶۹۹	-۰/۰۴۰	-۰/۲۵۴	۰/۱۷۵	شاغلان دارای تحصیلات عالی
۲/۰۶	-۸/۱۲۳	۰/۰۰۰	-۰/۹۴۰	-۱/۱۷۱	-۰/۷۱۴	تعداد نخبگان علمی
۲/۲۴	-۵/۲۶۱	۰/۰۰۰	-۰/۷۶۰	-۱/۰۵۳	-۰/۴۷۲	مهاجرین وارد شده برای تحصیلات عالی
۳/۸۲	۶/۶۳۹	۰/۰۰۰	۰/۸۲۰	۰/۵۷۴	۱/۰۷۲	میزان تراکم جمعیت
۲/۸۹	-۱/۲۳۴	۰/۲۲۳	-۰/۱۰۶	-۰/۲۸۰	۰/۶۷۱	جمع (سرمایه انسانی)

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۷

نوآوری

برای سنجش شاخص نوآوری در شهری ۶ گویه تعداد واحدهای تحقیق و توسعه، تعداد محققان واحدهای تحقیق و توسعه، تعداد اختراعات، تعداد پارک ها و مراکز رشد علم و فناوری، تعداد خوشه های صنعتی و فعالیت های تحقیق و توسعه استفاده شده است.

همان طور که در جدول ۲ مشاهده می شود با توجه به سطح معناداری تمام گویه ها که کمتر از مقدار ۰/۰۵ است می توان نتایج بدست آمده تمام گویه ها را تمام جامعه آماری تعمیم داد. براین اساس با توجه به نتایج بدست آمده از ۶ گویه نوآوری که مورد سنجش قرار گرفته اند هر ۶ گویه میانگینی پایین تر از حدمطلوب (۳) دارند و این نشان می دهد که شهر ری از نظر شاخص نوآوری از وضعیت نامطلوبی برخوردار است. در بین تمام گویه بیشترین میانگین متعلق به گویه تعداد خوشه های صنعتی با مقدار میانگین ۲/۴۲۴ است و کمترین میانگین مربوط به گویه تعداد اختراعات با میانگین ۱/۵۸۱ است.

عصر حاضر عصر تحولات و تغییرات شگرف در فن آوری ها می باشد. عصری که ساختار فکری آن آکنده از عمق بخشیدن به اطلاعات و توجه به مشارکت نیروی انسانی خلاق و دانش گرا است، باورود به قرن حاضر که عصر فراصنعتی، عصر دانش و دانایی محوری، عصر سرعت و بالاخره عصر خلاقیت و نوآوری رقم خورده و از آنجایی که امروزه مدیریت دانش به عنوان شاخصی جدید از نوآوری در شهرها مورد توجه صاحب نظران قرار گرفته است باید توجه شود که در روند جهانی شدن، خلاقیت یکی از مهمترین عوامل رشد و موفقیت شهرهای در حال رقابت به شمار می رود و تنوع و جذابیت شخصیت و روحیه نوگرایی و ابتکارهای ساکنان شهر است که تعیین کننده جذابیت و پیشرفت شهرشان می شود. وجود مراکز آموزش عالی از جمله دانشگاه ها، واحدهای تحقیق و توسعه، پارک ها و مراکز رشد علم و فناوری، خوشه های صنعتی، اختراعات و بسیاری از موسسات و مراکز فرهنگی، پژوهشی و مطالعاتی در زمینه فن آوری های نو در شهرها خود منجر به ظهور طبقه جدید در شهر تحت عنوان طبقه خلاق می-شود. با همه این تفاسیر شهر ری با توجه به اینکه در تمامی گویه های نوآوری در سطح پایین تر از حد مطلوب قرار گرفته است می توان چنین بیان کرد که شهر ری در زمینه نوآوری و خلاقیت ناشی از نوآوری ناتوان می باشد و تازمانی که تعداد خوشه های صنعتی، تعداد پارک ها و مراکز رشد علم و فناوری و همچنین تعداد واحدهای تحقیق و توسعه افزایش نیابند و تازمانی که این مراکز منجر به اختراعات و ابداعات جدید نشوند و تعداد محققان واحدهای تحقیق و توسعه افزایش نیابند و ایده هایی نو در زمینه مدیریت شهری و خلاقیت شهری ارائه نکنند این شهر نمی تواند به عنوان یک شهر خلاق و نوآور عمل کند.

جدول ۲: سنجش شاخص نوآوری در شهر ری با استفاده از آزمون تی تک نمونه ای

گویه ها	میانگین آزمون=۳			باضریب اطمینان ۰/۹۵	
	میانگین	مقدار t	سطح معناداری	اختلاف میانگین	حد پایین حد بالا
تعداد واحدهای تحقیق و توسعه	۱/۹۴۰	-۱۳/۶۲۹	۰/۰۰۰	-۱/۰۶۰	-۰/۰۹۰
تعداد محققان واحدهای تحقیق و توسعه	۱/۹۴۰	-۱۳/۶۲۹	۰/۰۰۰	-۱/۰۶۰	-۰/۰۹۰
تعداد اختراعات	۱/۵۸۱	-۱۴/۲۹۴	۰/۰۰۰	-۱/۴۲۰	-۱/۲۲۳
تعداد پارک ها و مراکز رشد علم و فناوری	۲/۲۴۴	-۴/۳۴۰	۰/۰۰۰	-۰/۷۶۰	-۰/۰۴۱
تعداد خوشه های صنعتی	۲/۴۲۴	-۳/۳۷۹	۰/۰۰۱	-۰/۵۸۰	-۰/۲۴۶
فعالیت های تحقیق و توسعه	۱/۹۴۲	-۷/۸۳۷	۰/۰۰۰	-۱/۰۶۰	-۰/۰۷۹
جمع (نوآوری)	۲/۰۱۰	-۱۰/۸۰۲	۰/۰۰۰	-۰/۰۹۹	-۰/۸۰۵

منبع: یافته های پژوهش، ۱۳۹۷

سرمایه اجتماعی

برای سنجش شاخص سرمایه اجتماعی در شهری ۵ گویه مشارکت اجتماعی، علاقه فراوان به جامعه، اعتماد اجتماعی، تعاون و همیاری و شرکت در شبکه روابط اجتماعی استفاده شده است. برای سنجش این شاخص نیز همچون دوشاخخص نوآوری و سرمایه انسانی از آزمون تی تک نمونه ای استفاده شده است. همان طور که در جدول ۳ مشاهده می شود از مجموع ۵ گویه شاخص سرمایه اجتماعی در شهر ری ۳ گویه آن از سطح معناداری بالای ۰/۰۵ برخوردار می باشند که این نشان دهنده این است که نمی توان نتایج آن ها را به کل جامعه تعمیم داد. تنها دو گویه مشارکت اجتماعی و گویه اعتماد اجتماعی سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ دارا می باشند. در مجموع نیز شاخص سرمایه اجتماعی با سطح معناداری ۰/۲۲۴ بالاتر از سطح ۰/۰۵ می باشد که نمی توان به کل جامعه تعمیم داد. می توان در کل چنین نتیجه گرفت که بعد از بررسی میزان سرمایه اجتماعی در محدوده مورد مطالعه، این جامعه به لحاظ شاخص های سرمایه اجتماعی، مشارکت اجتماعی، اعتماد اجتماعی، تعامل و تعاون اجتماعی و شرکت در شبکه روابط اجتماعی در شرایط نسبتاً نا مطلوبی به سر می برد. مشارکت، اعتماد و انسجام می تواند رابطه دو جانبه را میان مردم و دولت ایجاد کرده و حس تعلق و رضایت را افزایش دهد تا خود مردم بتوانند شرایط رسیدن به یک شهر خلاق را هر چه بیشتر و بهتر فراهم نمایند. این در حالی است که طی سنجش سطح سرمایه اجتماعی، این متغیر سطح نا مناسبی از جامعه را در هر ۵ شاخص خود پوشش می دهد. اما نکته اینجاست که علیرغم وجود سطح مناسبی از سرمایه اجتماعی در جامعه مورد مطالعه، این افراد کاملاً به شاخص های سرمایه اجتماعی آگاه بوده و کم رنگ شدن آن را محصول بی اعتمادی دولت در سال های اخیر می دانند. پرسش شوندگان کاملاً آگاهند که در صورت توجه به شاخص های سرمایه اجتماعی، دستیابی به شهر خلاق روند افزایشی داشته و با رضایت بیشتری همراه خواهد بود. آنها موفقیت های گذشتگان خود را حاصل وجود اعتماد، انسجام و مشارکت در امور مختلف می دانند و شکست طرح های اخیر را به دلیل بی توجهی به این شاخص ها در عرصه شهر خلاق بر می شمارند. این در حالیست که تمایل زیادی مبتنی بر افزایش شاخص های سرمایه اجتماعی میان خود ابراز می کنند که باید به تقویت این شاخص ها در میان آن ها پرداخت.

روند تغییرات و اصلاحات در ساختار جوامع شهری اگر در جهت ایجاد رفاه عمومی طراحی گردد حس اعتماد شهروندان را بر می انگیزد و این امر موجب همکاری آنان می گردد و مشارکت گروه های مختلف شهری در روند اجرای اصلاحات نیز به معنای ایجاد اعتماد بین گروهی بوده و ایجاد این سرمایه اجتماعی اولین قدم در دستیابی به شاخص های شهر خلاق است.

امروزه کسب سرمایه اجتماعی، توسعه سرمایه انسانی را متأثر می سازد و همچنین می تواند زمینه حضور فعال افراد و گروه ها را برای رسیدن به توسعه که هدف آن گروه و جامعه است فراهم آورد. سرمایه اجتماعی پتانسیل های موجود در جوامع را افزایش می دهد و نهایتاً عملکرد اقتصادی و اجتماعی آن جامعه را بهبود می بخشد. رویکرد سرمایه اجتماعی می تواند در تدوین راهبردهای جدید توسعه و برنامه ریزی ها بخصوص در دسترسی به شهری خلاق به ما کمک کند. بنابراین سرمایه اجتماعی یک عامل کلیدی در دسترسی به یک شهر خلاق و مبتکرانه است.

جدول ۳. سنجش شاخص نوآوری در شهر ری با استفاده از آزمون تی تک نمونه ای

گویه ها	میانگین آزمون=۳				
	میانگین	مقدار t	سطح معناداری	اختلاف میانگین	باضرب اطمینان ۰/۹۵
مشارکت اجتماعی	۲/۸۸۰	-۰/۹۲۴	۰/۰۰۰	-۰/۲۲۰	-۰/۳۱۲ -۰/۱۳۵
علاقه فراوان به جامعه	۲/۸۲۱	-۱/۴۵۷	۰/۱۵۱	-۰/۱۷۹	-۰/۲۷۶ -۰/۰۷۷
اعتماد اجتماعی	۲/۳۴۲	-۶/۰۴۳	۰/۰۰۰	-۰/۶۵۸	-۰/۶۸۸ -۰/۴۲۱

۰/۱۲۱	-۰/۳۶۱	-۰/۱۲۰	۰/۳۲۲	۱/۰۰۰	۲/۸۸۰	تعاون و همیاری
۰/۰۸۸	-۰/۳۲۴	-۰/۱۲۰	۰/۲۲۴	-۱/۲۳۱	۲/۸۸۰	شرکت در شبکه روابط اجتماعی
-۰/۰۹۴	-۰/۴۳۳	۰/۲۶۲	۰/۰۰۳	-۳/۱۳۳	۲/۷۴۲	جمع(سرمایه اجتماعی)

منبع: یافته های پژوهش، ۱۳۹۷

کیفیت زندگی

برای سنجش شاخص کیفیت زندگی در شهری از ۶ گویه فرهنگ مردم شهری ری، جاذبه های گردشگری، اوقات فراغت، وضعیت زیست محیطی، وضعیت اقتصادی و کارآفرینی در شهر و وضعیت کالبدی استفاده شده است. جدول شماره ۴ نشان می دهد که از مجموع ۶ گویه کیفیت زندگی سطح معناداری دوگویه فرهنگ مردم و اوقات فراغت بالاتر از مقدار ۰/۰۵ است و این یعنی اینکه نتایج بدست آمده برای این دو گویه را نمی توان به کل جامعه آماری تعمیم داد. از میان ۴ گویه دیگر که سطح معناداری آن ها کمتر از ۰/۰۵ است گویه وضعیت اقتصادی و کارآفرینی در شهر با میانگین ۲/۲۴۰ بیشترین میانگین و گویه وضعیت زیست محیطی با مقدار میانگین ۲/۲۱۰۰ کمترین میانگین را به خود اختصاص داده اند. در مجموع شاخص کیفیت زندگی با توجه به میانگین بدست آمده که به مقدار ۲/۳۰۰ است در وضعیت نامطلوب ارزیابی شده است و با توجه به سطح معناداری بدست آمده می توان نتایج آن را به کل جامعه تعمیم داد. با توجه به نتایج آزمون تی شاخص کیفیت زندگی به عنوان یک بستر سازی که می تواند نقش مهمی در جهت رشد بازیگران شهر خلاق ایفا کند بسیار نامطلوب است لذا ارتقا کیفیت و سهولت عبور و مرور و دسترسی در نواحی منطقه، تسهیل دسترسی نواحی مسکونی به خدمات پایه و اساسی، به حداقل رساندن آسیب ها و ارتقای امنیت اجتماعی، تقویت اقتصاد مناطق برنامه ریزی به عنوان نیروی محرک توسعه این محلات اصلاح و بهبود ساختار اجتماعی، نظام مدیریت شهری و جلب مشارکت مردمی، ارتقا کمی و کیفی سکونت در نواحی، ارتقا زیست محیطی مناطق، ارتقا کیفیت و سهولت عبور و مرور و دسترسی در نواحی، تسهیل دسترسی نواحی مسکونی به خدمات پایه و اساسی، به حداقل رساندن آسیب ها و ارتقای امنیت اجتماعی، تقویت اقتصاد مناطق شهری به عنوان نیروی محرک توسعه این مناطق اصلاح و بهبود ساختار اجتماعی، نظام مدیریت نوین شهری و جلب مشارکت مردمی، ارتقا کمی و کیفی سکونت در نواحی، ارتقا زیست محیطی نواحی شهری، بهبود وضعیت اقتصادی و افزایش کارآفرینی در نواحی، فراهم آوردن مکان های مناسب علمی و پژوهشی جهت استفاده مردم در هنگام اوقات فراغت و افزایش سطح آگاهی و فرهنگ مردم در نواحی مختلف منجر به شکل گیری ایده های نو و خلاق خواهد شد که در نتیجه شهر خلاق شکل خواهد گرفت.

جدول ۴: سنجش شاخص کیفیت زندگی در شهر ری با استفاده از آزمون تی تک نمونه ای

گویه ها	میانگین آزمون=۳			باضرب اطمینان ۰/۹۵
	میانگین	مقدار t	سطح معناداری	
فرهنگ مردم شهری ری	۲/۹۴	-۰/۶۵۱	۰/۵۱۸	۰/۱۳۰
جاذبه های گردشگری	۲/۱۴۰	-۱/۶۶۰	۰/۰۰۰	-۰/۳۵۳
اوقات فراغت	۲/۷۶۰	-۱/۷۶۹	۰/۰۸۳	-۰/۰۳۹
وضعیت زیست محیطی	۲/۱۰۰	-۳/۲۳۴	۰/۰۰۰	-۰/۶۴۰
وضعیت اقتصادی و کارآفرینی در شهر	۲/۲۴۰	-۶/۰۱۴	۰/۰۰۰	-۰/۴۴۷
وضعیت کالبدی	۲/۳۰۰	-۵/۰۸۱	۰/۰۰۰	-۰/۴۲۳
جمع(کیفیت زندگی)	۲/۷۴۶	-۳/۱۳۴	۰/۰۰۳	-۰/۰۹۱

منبع: یافته های پژوهش، ۱۳۹۸

بررسی فرضیه‌ها

فرضیه اول: بین سرمایه اجتماعی و شهرخلاق در سطح شهرری رابطه معنی‌داری وجود دارد.
فرضیه صفر و فرضیه مقابل رابطه بین سرمایه اجتماعی و شهرخلاق به شرح زیر می‌باشد.
H0: بین سرمایه اجتماعی و شهرخلاق رابطه معنادار وجود ندارد.
H1: بین سرمایه اجتماعی و شهرخلاق رابطه معنادار وجود دارد.

جدول ۵: همبستگی پیرسون بین سرمایه اجتماعی و شهرخلاق

		سرمایه اجتماعی
شهرخلاق	ضریب همبستگی پیرسون	۰/۶۱۴**
	سطح معناداری	۰/۰۰۰
	تعداد	۳۲۲

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

**معنی‌داری در سطح ۰/۰۵

همان‌طور که در جدول ۵ مشاهده می‌شود با توجه به اینکه سطح معناداری بین سرمایه اجتماعی و شهرخلاق از ۰/۰۵ کمتر می‌باشد، می‌توان گفت که سرمایه اجتماعی و شهرخلاق رابطه معناداری وجود دارد و با توجه به اینکه ضریب همبستگی برابر با ۰/۶۱۴ می‌باشد می‌توان گفت که همبستگی مثبت می‌باشد یعنی با سرمایه اجتماعی، شاخص‌های شهرخلاق نیز تحقق خواهد یافت.

فرضیه دوم: به نظر می‌رسد که شاخص اعتماد اجتماعی بیشترین تأثیر در تحقق شهرخلاق خواهد داشت.

جهت بررسی تأثیر مولفه‌های سرمایه اجتماعی بر شهرخلاق با توجه به نظر کارشناسان از رگرسیون چندگانه استفاده گردیده است. هدف از تحلیل رگرسیونی، مشخص کردن سهم و تأثیر متغیرهای عمده پژوهش در تبیین و پیش‌بینی تغییرات متغیر وابسته است. در این پژوهش هدف این است که سنجیده شود که هر یک از معیارهای مورد بررسی تا چه اندازه در تحقق شاخص‌های شهرخلاق در شهرری تأثیرگذار خواهند بود. معیارهای وارد شده بر مدل به میزان ۴۴ درصد از تغییرات متغیر وابسته را تبیین می‌کنند و باقیمانده واریانس‌ها به وسیله عوامل ناشناخته که در این تحقیق نیامده است، تبیین و پیش‌بینی می‌شوند (جدول شماره ۶).

جدول ۶: میزان تبیین تغییرات متغیر وابسته به وسیله متغیرهای مستقل

ضریب همبستگی چندگانه	شبه‌معیار ضریب تبیین تصحیح شده	ضریب تبیین ضریب همبستگی چندگانه
۰/۴۰۶	۰/۴۴۳	۰/۶۶۵

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

همان‌گونه که در جدول تحلیل واریانس مدل رگرسیونی (جدول شماره ۷) مشخص است میزان سطح معناداری (Sig) تحلیل واریانس مدل رگرسیونی کمتر از میزان خطای قابل قبول (۰/۰۵) و برابر با ۰/۰۰۰ می‌باشد و این نشان از آن دارد که دست کم یکی از متغیرهای مستقل با متغیر وابسته رابطه دارد.

جدول ۷: تحلیل واریانس مدل رگرسیونی بین متغیر وابسته و متغیرهای مستقل

سطح معناداری	کمیت F	میانگین مربعات	درجه آزادی	مجموع مربعات	مدل
۰/۰۰۰	۱۲/۱۷۲	۲/۰۱۸	۳	۶/۰۵۵	اثر رگرسیونی
		۰/۱۶۶	۳۱۸	۷/۶۲۸	باقیمانده
			۳۲۱	۱۳/۶۸۳	کل

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۷

نتایج حاصله از رگرسیون حاصله هم چنین نشان می دهد که با توجه به سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ هنجارها و اعتماد اجتماعی و پیوند و اعتماد بین فردی در مدل تحقیق باقی مانده اند و متغیر همبستگی و انسجام اجتماعی از مدل نهایی برازش رگرسیونی حذف شده است، علت آن هم این است که میزان معناداری آن بیشتر از ۰/۰۵ می باشد.

جدول ۸: آماره‌های ضرایب مدل رگرسیونی متغیرهای مستقل پژوهش

مدل	ضرایب غیر استاندارد		ضرایب استاندارد شده	T	سطح معناداری
	B	Std. Error	Beta		
همبستگی و انسجام اجتماعی	-۰/۱۱۳	۰/۱۷۹	-۰/۱۲۴	-۰/۶۳۴	۰/۵۳۰
هنجارها و اعتماد اجتماعی	۰/۴۷۷	۰/۱۳۴	۰/۶۷۹	۳/۵۶۴	۰/۰۰۱
پیوند و اعتماد بین فردی	۰/۱۴۵	۰/۰۶۸	۰/۲۴۹	۲/۱۲۸	۰/۰۳۹

منبع: یافته های پژوهش، ۱۳۹۸

میزان تأثیرگذاری هر یک از شاخص ها در تحقق شهر خلاق در شهر ری یکسان نمی باشد و همانگونه که ضریب استاندارد شده بتا در جدول شماره (۸) نشان می دهد، شاخص هنجارها و اعتماد اجتماعی با ضریب ۰/۶۷۹ تأثیرگذاری بیشتری نسبت به شاخص پیوند و اعتماد بین فردی در تحقق شهر خلاق در شهر ری دارند. در جدول نهایی مدل های وارد بر رگرسیون نشان می دهد، به ازای یک واحد تغییر در اثر انحراف معیار، معیارهای تحقق شهر خلاق ۰/۴۴۳ واحد تغییر در تحقق نواحی خلاق شهر ری ایجاد می گردد. در نتیجه از یک سو، افزایش و بهبود معیارهای شهر خلاق تأثیرات خود را در حرکت نواحی شهر ری، به سمت تحقق شهر خلاق می گذارد و از طرف دیگر میزان این تأثیر گذاری بسیار متفاوت است. می توان نتیجه گرفت اگرچه فرض بدیهی ارتباط بین بهبود مولفه های شهر خلاق و تحقق شهر خلاق بر اساس رگرسیون به روشنی مشخص شده است، اما همواره صرف بهبود مولفه های شهر خلاق، شهر خلاق تحقق پیدا نمی کند؛ بلکه نیازمند بسترسازی زیر شاخص های اصولی مولفه های شهر خلاق می باشد. در این پژوهش میزان تأثیر گذاری هر یک از مولفه های شهر خلاق مورد بررسی قرار گرفت و روشن شد که همه مولفه ها به یک میزان در تحقق پذیری نواحی خلاق شهر ری تأثیر ندارند، بلکه اولاً به شکل زنجیره‌هایی عمل می کنند و ثانیاً پایداری این زنجیره بستگی به برنامه ریزی و سرمایه گذاری در تمام این شاخص ها و مولفه ها دارند.

بحث و نتیجه گیری

شهر خلاق در قرن بیست و یکم به معنای شهروندان خلاق است. در این شهر مسئولان شهری خدمات همگانی و زیرساخت های اجتماعی و اقتصادی را به جدیدترین، کاراترین، بهره‌ورترین و زیباترین روش ممکن ارائه می‌نمایند. شهر خلاق نه تنها فضایی است که در آن خلاقیت رشد می‌کند، بلکه سازماندهی و مدیریت آن به طور خلاقانه طرح-ریزی می‌گردد. شهری که بتواند به شکلی خلاقانه استعداد همکاری جمعی را در راستای ارائه خدمات بیشتر به کار گیرد، موفق‌ترین شهر در این قرن خواهد بود. ایده اصلی شهر خلاق زمانی جذابیت بیشتری داشت که مردم چگونه راهکارهای جدیدی برای برطرف نمودن مشکلات زندگی روزانه شان ابداع می‌کنند. شهر خلاق یک مجتمع شهری را توصیف می‌کند که بر مبنای زیرساخت فرهنگی و اجتماعی محکم بنا شده، به واسطه تسهیلات و امکانات فرهنگی ممتازش، مرکز ثقل اشتغال خلاق است و سرمایه‌گذاری‌ها را به سمت خود جلب می‌کند. عصر حاضر، عصر تحولات و تغییرات شگرف در فناوری ها می باشد. عصری که ساختار فکری آن آکنده از عمق بخشیدن به اطاعات و توجه به مشارکت نیروی انسانی خلاق و دانشگرا است، با ورود به قرن حاضر که عصر فرا صنعتی، عصر دانش و دانایی محوری، عصر سرعت و بالاخره عصر خلاقیت و نوآوری رقم خورده و از آنجایی که امروزه مدیریت دانش به عنوان

شاخصی جدید از نوآوری در شهرها مورد توجه صاحب نظران قرار گرفته است. باید توجه شود که در روند جهانی شدن، خلاقیت یکی از مهمترین عوامل رشد و موفقیت شهرهای در حال رقابت به شمار می‌رود و تنوع و جذابیت شخصیت و روحیه نوگرایی و ابتکارهای ساکنان شهر است که تعیین کننده جذابیت و پیشرفت شهرشان می‌شود. خلاقیت در دنیای به سرعت در حال تغییر امروزی ضروری است.

نتایج آزمون تی نشان می‌دهد از مجموع ۶ گویه شاخص سرمایه انسانی ۳ گویه آن سطح معناداری بالای ۰/۰۵ می‌باشد و ۳ گویه کمتر از ۰/۰۵ است. نتایج بدست آمده برای دو گویه تعداد فرهیختگان و هنرمندان و شاغلان دارای تحصیلات عالی را نمی‌توان به کل جامعه آماری مطابقت داد؛ ولی چهار گویه تعداد دانشجویان، تعداد نخبگان علمی، مهاجرین وارد شده برای تحصیلات عالی و میزان تراکم جمعیت را به کل جامعه تعمیم داد. نتایج آزمون تی برای این ۴ گویه نشان می‌دهد گویه میزان تراکم جمعیت با مقدار میانگین ۳/۸۲ بالاتر از حد مطلوب و بیشترین میانگین را به خود اختصاص داده است. همچنین گویه تعداد نخبگان علمی با مقدار میانگین ۲/۰۶ کم‌ترین میانگین را به خود اختصاص داده است و در سطح نامطلوب ارزیابی شده است. در مجموع با توجه به سطح معناداری بالای ۰/۰۵ شاخص سرمایه انسانی در شهر ری را نمی‌توان به تمام جامعه تعمیم داد. از ۶ گویه نوآوری که مورد سنجش قرار گرفته اند هر ۶ گویه میانگینی پایین‌تر از حد مطلوب (۳) دارند و این نشان می‌دهد که شهر ری از نظر شاخص نوآوری از وضعیت نامطلوبی برخوردار است. در بین تمام گویه بیشترین میانگین متعلق به گویه تعداد خوشه های صنعتی با مقدار میانگین ۲/۴۲۴ است و کمترین میانگین مربوط به گویه تعداد اختراعات با میانگین ۱/۵۸۱ است. از مجموع ۵ گویه شاخص سرمایه اجتماعی در شهر ری ۳ گویه آن از سطح معناداری بالای ۰/۰۵ برخوردار می‌باشند که این نشان دهنده این است که نمی‌توان نتایج آن‌ها را به کل جامعه تعمیم داد. تنها دو گویه مشارکت اجتماعی و گویه اعتماد اجتماعی سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ را دارا می‌باشند. در مجموع نیز شاخص سرمایه اجتماعی با سطح معناداری ۰/۲۲۴ بالاتر از سطح ۰/۰۵ می‌باشد که نمی‌توان به کل جامعه تعمیم داد. از مجموع ۶ گویه کیفیت زندگی سطح معناداری دو گویه فرهنگ مردم و اوقات فراغت بالاتر از مقدار ۰/۰۵ است و این یعنی اینکه نتایج بدست آمده برای این دو گویه را نمی‌توان به کل جامعه آماری تعمیم داد. از میان ۴ گویه دیگر که سطح معناداری آن‌ها کمتر از ۰/۰۵ است گویه وضعیت اقتصادی و کارآفرینی در شهر با میانگین ۲/۲۴۰ بیشترین میانگین و گویه وضعیت زیست محیطی با مقدار میانگین ۲/۲۱۰ کمترین میانگین را به خود اختصاص داده اند. در مجموع شاخص کیفیت زندگی با توجه به میانگین بدست آمده که به مقدار ۲/۳۰۰ است در وضعیت نامطلوب ارزیابی شده است. نتایج تحلیل رگرسیون نشان داد که شاخص هنجارها و اعتماد اجتماعی با ضریب ۰/۶۷۹ بیشترین اثر در تحقق شهر خلاق دارد. همچنین نتایج ضریب همبستگی پیرسون نشان می‌دهد که بین سرمایه اجتماعی و شهر خلاق ارتباط معنی داری برقرار است.

نتایج این پژوهش با نتایج پژوهش های نیری (۱۳۹۶) و سرور و همکاران (۱۳۹۵) که به بررسی اولویت بندی مناطق شهری با استفاده از شاخص های شهر خلاق پرداخته اند متفاوت است. در این پژوهش علاوه بر سنجش شهر ری از لحاظ شاخص های شهر خلاق میزان اثر گذاری هریک از شاخص ها را بررسی کرده است. همچنین شاخص های به کار رفته در این پژوهش با پژوهش نیری (۱۳۹۶) و سرور و همکاران (۱۳۹۵) متفاوت می‌باشد.

منابع

۱. افشانی، سید علیرضا و شیری محمدآباد، حمیده. (۱۳۹۶). نقش سرمایه اجتماعی در ارتقای سلامت اجتماعی زنان شهر یزد، مجله پژوهش‌نامه زنان، سال ۸، شماره ۴، صص ۱-۲۰.
۲. بشیر بنائم، یاسر (۱۳۹۰)، جایگاه خلاقیت و شهود در تفکر راهبردی، توسعه انسانی پلیس، سال هشتم، شماره ۳۸، صص ۲۹-۴۹.
۳. پوراحمد، احمد؛ حمیدی، اکبر؛ فرهادی، ابراهیم و حسین پور، مهدی (۱۳۹۵)، ارزیابی چالش‌ها و فرصت‌های ایجاد شهر خلاق در مناطق آزاد تجاری (مطالعه موردی: منطقه آزاد تجاری ارس)، مطالعات برنامه‌ریزی سکونت‌گاههای انسانی، سال یازدهم، شماره ۳۷، صص ۱-۱۸.
۴. جوادزاده اقدم، هادی و علوی، سید علی (۱۳۹۵)، تحلیل تطبیقی نقش سرمایه اجتماعی در پایداری محلات در بافت‌های فرسوده و جدید (نمونه موردی: محلات نارمک و یوسف آباد)، نشریه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، سال هفتم، شماره بیست و چهارم، صص ۱۰۴-۸۳.
۵. رستگار خالد، امیر؛ سلمانی بیدگلی، مسعود و پاکیده دلشاد، هادی (۱۳۹۵)، بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و هویت ملی در شهرهای کرمانشاه و جوانرود، فصلنامه مطالعات ملی، سال هفدهم، شماره ۱، صص ۱۳۳-۱۴۴.
۶. زنگنه شهرکی، سعید؛ فتوحی مهربانی، باقر؛ پور اکرمی، محمد و سلیمان‌زاده، محمدرضا (۱۳۹۵)، تحلیل قابلیت‌ها و جایگاه شهر تهران از نظر تحقق مفهوم شهر خلاق در مقایسه با سایر شهرهای دنیا، مجله جغرافیا و توسعه فضای شهری، سال سوم، شماره ۲، شماره پیاپی ۵، صص ۸۵-۶۲.
۷. سرور، رحیم؛ اکبری، مجید؛ امانی، مریم و طالشی انبوهی، مرضیه (۱۳۹۵)، تحلیل کارایی محلات شهری از لحاظ شاخص‌های شهر خلاق؛ مطالعه موردی: شهر بناب، فصلنامه جغرافیا، انجمن جغرافیای ایران، دوره جدید، سال چهاردهم، شماره ۴۸، صص ۳۵۱-۳۲۱.
۸. شایان، محسن؛ رئیس، محمد کریم و محمدی، محمود، (۱۳۹۷)، بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر ارتقاء شاخص‌های اقتصادی روستاهای شهرستان زرین دشت، مجله مطالعات محیطی هفت حصار، شماره ۲۴، سال ۶، صص ۱۵-۲۸.
۹. فدایی، دلناز (۱۳۹۴)، ساماندهی محله کوهسنگی مشهد با تأکید بر اصول شهر خلاق، هفتمین کنفرانس ملی برنامه‌ریزی و مدیریت شهری با تأکید بر راهبردهای توسعه شهری، مشهد.
۱۰. لطفی، صدیقه؛ شهابی شه‌میری، مجتبی و نیکبخت، الناز (۱۳۹۵)، امکان‌سنجی کاربست رویکرد کلان‌شهرهای شبکه‌ای چندمرکزی خلاق در منطقه کلان‌شهری مازندران مرکزی، جغرافیا و توسعه، سال چهاردهم، شماره ۴۳، صص ۱۸-۱.
۱۱. مختاری ملک‌آبادی، رضا، مرصوصی، نفیسه، علی‌اکبری، اسماعیل، امینی، داوود (۱۳۹۴) تبیین معیارهای بومی‌سازی شاخص‌های مکانی فضای شهر خلاق با رویکرد ایرانی-اسلامی، فصلنامه مطالعات شهر ایرانی اسلامی، شماره بیست و دوم، صص ۳۹-۲۳.
۱۲. مختاری ملک‌آبادی، رضا؛ سنقایی، محسن و ایمان، فاطمه (۱۳۹۳)، سطح‌بندی مناطق پانزده‌گانه شهر اصفهان از لحاظ شاخص‌های شهر خلاق با استفاده از مدل‌های برنامه‌ریزی منطقه‌ای، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، سال پنجم، شماره شانزدهم، صص ۱۲۰-۱۰۵.
۱۳. ملکی، سعید؛ مرادی‌فر، سمیرا؛ حسین زاده، اکبر (۱۳۹۴)، الویت بندی شاخص‌های شهر خلاق با استفاده مدل تحلیل شبکه ANP (موردی مطالعه: مناطق شهری ۱ و ۴ شهر زنجان)، مجله شهر پایدار، دوره ۲، شماره ۱، صص ۲۲-۳۸.
14. Arbab, E. (2011). Function of Social Capital in Sustainable Urban Development Case. (Thesis). Uppsala University. Retrieved from: <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:uu:diva-160854>.
15. Comunian, Roberta (2011), Rethinking the Creative City: The Role of Complexity, Networks and Interactions in the Urban Creative Economy, Urban Studies, 48 (6) 1157-1179. DOI: 10.1177/0042098010370626.
16. Durmaz, S. Bahar (2015), "Analyzing the Quality of Place: Creative Clusters in Soho and Beyoglu", Journal of Urban Design, Vol. 20, No. 1, pp 93-124. DOI: 10.1080/13574809.2014.972348.

17. Kakiuchi, Emiko, (2015), Culturally creative cities in Japan: Reality and Prospects, city, culture and Society 1-8.
18. Shaw, Kate (2014), Melbourne's Creative Spaces Program: Reclaiming the creative city (if not quite the rest of it), City, Culture and Society, 5, 139-147.
19. Van Rijn, F., Bulte, E., & Adekunle, A. (2013). Social capital and agricultural innovation in SubSaharan Africa. Agricultural Systems,108, pp. 112-122.
20. Vickery, Jonathan. (2011). Beyond the Creative City-Cultural Policy in an Age of Scarcity, For Nade:a Centre for Place-Making, Birmingham, Centre for Cultural Policy Studies,University of Warwick.
21. Wang, x. (2016). An understanding of culture and creative city – the role of culture in creative city planning From Cable Factory to Kalasatama community: the transformation of an obsolete community into a lively cultural hotspot. (Masters Thesis). University of Helsinki. Retrieved from <http://hdl.handle.net/10138/161584>.
22. Woolcock, M, Narayan, D. (2016). social capital: implications for development theory, research and policy.final version submitted to the worldbank research observer,15,pp1-49.